

Zakład Teorii Poznania i Filozofii Nauki IFiS PAN i Zespół Filozofii Kultury IFiS PAN

zapraszają na seminarium

MODELE I ASPEKTY PODMIOTOWOŚCI

Seminarium stanowi kontynuację seminaryjnych spotkań z poprzedniego roku akademickiego – od kwietnia ubiegłego roku odbywały się one **online na platformie Zoom** i taki tryb pracy przewidujemy również w najbliższych miesiącach. Tematem seminarium są **współczesne określenia podmiotowości**, które wychodzą **poza badawcze pytania i odpowiedzi psychologizmu i socjologizmu**, a które pojawiły się i są dyskutowane **w kontekście „zwrotów”, notowanych i projektowanych w metodologii nauk humanistycznych i społecznych po 2000 roku**, między innymi „zwrotu” afektywnego, korporalnego, performatywnego, receptywnego, ikonicznego.

Pytanie o podmiotowość – o jednostkowy podmiot poznania, doznawania, przeżyć i działania – to zarazem pytanie o jednostkowy podmiot istniejący w określonych warunkach kulturowych, społecznych, politycznych. Równocześnie jest to pytanie o warunki jego rozpoznawania, jak i oceny – o normatywne wskazania dotyczące jego cech jako bytu i jego istnienia, o **różne stanowiska badawcze lokujące swoje tezy między esencjalizmem a konstruktywizmem**. Pytanie o podmiotowość tak szeroko pojętą okazuje się szczególnie ważne w kontekście „zwrotów”, dyskutowanych w naukach humanistycznych i społecznych po 2000 roku, a które wpisują problematykę podmiotu w **rozważania znoszące wyraźne dystynkcje, opozycje lub aporie między podmiotem i przedmiotem** (poznania, działania), **subiektywnością i obiektywnością** (zasad, modeli, systemów), **jednostkowym przypadkiem i ogólną regułą, kulturą i naturą, bytem ludzkim i innymi rodzajami bytów**. Kategorii subiektywności i badawczego określenia warunków istnienia, poznania i działania podmiotowego dotyczyły tezy antropocentryczne, ważne w nowożytności, poczynając od Kartezjusza, przez m.in. Immanuela Kanta, po fenomenologię Edmunda Husserla, rozwijaną przez współczesną postfenomenologię, a obecne również w pragmatyzmie i pragmatyce. **To właśnie perspektywa badawcza pragmatyki, pragmatyzmu i postfenomenologii pozwala przeformułować zagadnienie podmiotowości, uznając prymat warunków podmiotowych i antropologicznych** (gatunkowego wyposażenia jednostki ludzkiej) **przy jednoczesnym założeniu o obiektywności warunków i reguł istnienia, działania i poznania**, w które wpisany jest i które realizuje jednostkowy podmiot – **warunków: immaterialnych, materialnych, intersubiektywnych, środowiskowych, symbolicznych, jak i biologicznych**. Podstawowe pytanie seminarium dotyczy **możliwości uzgodnienia owych założeń subiektywistycznych i obiektywistycznych, przede wszystkim podmiotowego odnoszenia się do uwarunkowań, rozpoznawanych jako obiektywne**.

Ogólne i szczegółowe pytania badawcze dotyczą następujących kwestii, dyskutowanych na seminarium:

- 1) podmiot działań i podmiot zadań – **podmiot praktyk a podmiot performatywny**: czego dotyczy spełnienie – własnego bytu, własnego istnienia, własnego celu, własnego zadania?
- 2) podmiot wyborów i decyzji – **podmiot epistemiczny a podmiot aksjologiczny**: jaka jest hierarchia celów i sposoby ich określania w kontekście uzyskiwanej wiedzy i dostępu do wiedzy?
- 3) podmiot przeżywania i doznawania – **podmiot estetyczny a podmiot etyczny**: jaka jest relacja podmiotu z transcendencją? jakie są warunki wyjścia poza immanencję? jakie są uwarunkowania komunikacji podmiotu z Innymi i ze sobą? jakie są uwarunkowania restytucji podmiotu – na podstawie jakich wzorców: osobowych, społecznych, ekonomicznych, teologicznych?
- 4) podmiot faktyczny a podmiot wzorcowy – **modalności podmiotu a modele podmiotu**: na ile ogólny antropologiczny model podmiotowości ma charakter obowiązujący wobec równoczesnego uznawania pluralizmu i różnorodności za pewien stan wzorcowy, preskryptywny? na ile status wzorca może być subiektywny?

Wymienione pytania badawcze znajdują wstępne rozstrzygnięcia dzięki **odpowiedziom udzielanym, między innymi, przez filozofię kultury i filozofię nauki** – w dyskusjach na seminarium **wychodzimy od tych kontekstów badawczych, jak też poza te konteksty**. W udzielanych odpowiedziach na pytania o podmiotowość pojawiają się rozstrzygnięcia ogólne (ponadkulturowe, uniwersalizujące) oraz szczegółowe (uwzględniające różnicowania kulturowe i tożsamości indywidualne). Trzeba podkreślić, że **pytania badawcze o podmiotowość łączą się z rozpatrywaniem na nowo granic, wyznaczanych w dotychczasowych koncepcjach metodologicznych**: teorii i praktyki, wiedzy o obiektywnym świecie, opartej na deskrypcjach i ocen wydawanych subiektywnie, a opartych na preskrypcjach, rozumu i sfery afektywnej, immanencji i transcendencji, stanu dotychczasowego i procesualnego stawania się. **Na seminarium omawiamy poszczególne kwestie w odwołaniu do aktualnego stanu badań i wybranych publikacji**.

Na najbliższym seminarium **9 kwietnia br. (11:30-13:30, online – Zoom)** dr Anna Alichniewicz (Uniwersytet Medyczny w Łodzi) przedstawi referat *Problem nieokreśloności w fenomenologii cielesności*. Konspekt referatu dołączamy poniżej.

Serdecznie zapraszamy wszystkich zainteresowanych tematyką seminarium, także doktorantów.

Anna Alichniewicz

Problem nieokreśloności w fenomenologii cielesności

Pojęcia horyzontu i świata pojawiające się już w „Ideach” Edmunda Husserla, nabierają szczególnego znaczenia w książce „Kryzys nauk europejskich i fenomenologia transcendentna”, gdzie wprowadzone zostaje pojęcie świata życia (*Lebenswelt, Lifeworld*). Problem nieokreśloności dotyczy dwóch horyzontów: 1) wewnętrznego, w którym fenomeny dane są zawsze w jakościach niewypełnionych, a zarazem postrzegany przedmiot doświadczany jest jako kompletny, ‘ten oto przedmiot’, oraz 2) zewnętrznego, czyli horyzontu własnego świata życia (*homeworld*) ufundowanego na szerszej podstawie świata życia (*Lifeworld*). Perspektywy te określają strukturę sedymentacji doświadczeń, zarówno przeżyć własnych, jak i sedymentacji znaczeń kulturowych, odkładających się w świecie życia. Podlegające sedymentacji warstwy doświadczeń własnych, jak i dzielonego świata życia funkcjonują jako sfera nieokreśloności, będąca horyzontem konstytuowanych fenomenów. Procesy te w doświadczeniu codziennym pozostają tłem przeżyć świadomych, i w tym sensie akty intencjonalne mają naturę horyzontalnej nieokreśloności, której warstwy odkrywają się dopiero w skierowanym ku nim pytaniu genetycznym (*Rückfrage*).

To, co w naszym doświadczeniu dane jest jako ‘normalne’, kształtowane jest przez usedymentowane pokłady sensów świata własnego, ufundowanego na pre-refleksyjnie ‘przed-danych’ znaczeniach świata życia. Ponieważ ‘normalność’ codziennych doświadczeń nie jest tematyzowana, i jako taka pozostaje ukryta, zarówno świat własny, jak i świat życia funkcjonują jako nieokreślone horyzonty codziennych fenomenów ‘normalności’. Horyzontalna nieokreśloność stanowi także o odróżnieniu własnego i obcego (*alienworld*) świata życia, który zjawia się jako coś nieoczywistego i nieoczekiwanego na tle pre-refleksyjnej oczywistości świata własnego, zarazem tematyzując i dookreślając ten ostatni.

Jednym z elementów usedymentowanego systemu conceptualnego, funkcjonującego jako horyzont nieokreśloności zarówno świadomych przeżyć własnych, jak pre-refleksyjnego świata życia, jest pojęcie ludzkiej cielesności. Jest ona dana w binarnych kategoriach własności/obcości, normalności/nienormalności, normy/patologii i binarnej płciowości. Interesujące wydaje mi się zbadanie, w jaki sposób spotkanie z cielesnością nienormatywną (niesprawność, monstrialność, interplciowość) ujawnia horyzonty nieokreśloności, odpowiadające pokładowi sedymentacji konstytuujących fenomen cielesności.

Dr Anna Alichniewicz – studiowała medycynę na Akademii Medycznej w Łodzi, doktorat w zakresie nauk humanistycznych (filozofia) uzyskała na Uniwersytecie Łódzkim; obecnie kieruje Zakładem Bioetyki i Katedrą Nauk Humanistycznych na Uniwersytecie Medycznym w Łodzi, gdzie zajmuje się również programami nauczania w języku angielskim.

Współautorka i tłumaczka książek z dziedziny bioetyki, autorka między innymi książki „Wzorce śmierci w bioetyce amerykańskiej”, jak również licznych artykułów.

Jej główne zainteresowania badawcze: fenomenologia, a szczególnie fenomenologia cielesności, filozoficzna refleksja nad śmiercią, bioetyczne zagadnienia polepszenia i końca życia ludzkiego, także obecność genderowych stereotypów w medycynie i bioetyce.